

Perustuslakivaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta

Lakivaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta (HE 190/2017 vp): Asia on saapunut perustuslakivaliokuntaan lausunnon antamista varten. Lausunto on annettava lakivaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- lainsäädäntöneuvos Maarit Leppänen, oikeusministeriö
- professori Olli Mäenpää
- professori Tuomas Ojanen

HALLITUKSEN ESITYS

Hallituksen esityksessä ehdotetaan muutettavaksi oikeudenkäymiskaarta. Muutokset koskevat ennen muuta summaaristen riita-asioiden käsittelyä.

Lain ehdotetaan tulevan voimaan vuoden 2019 alusta samaan aikaan kuin käräjäoikeusverkoston uudistamista koskeva lainsäädäntö tai mahdollisimman pian sanotun lainsäädännön voimaantulon jälkeen.

Esitykseen sisältyvissä säätämisyjärjestysperusteluissa lakiehdotusta tarkastellaan perustuslain yhdenvertaisuutta, kielellisiä oikeuksia ja oikeusturvaa koskevien säännösten kannalta. Hallituksen käsityksen mukaan esitys voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä. Summaarisen riita-asian vireille saattamista koskeviin säännöksiin ehdotettavien muutosten vuoksi hallitus on kuitenkin pitänyt suotavana saattaa esitys perustuslakivaliokunnan arvioitavaksi.

Valiokunnan lausunto PeVL 4/2018 vp

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Ehdotuksen tavoitteet

Hallituksen esityksessä ehdotetut summaaristen riita-asioiden käsittelyä ja tiedoksiantoa koskevat muutokset ovat merkityksellisiä perustuslain 21 §:n kannalta. Jokaisella on perustuslain 21 §:n mukaan oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa sekä oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi. Käsittelyn julkisuus sekä oikeus tulla kuulluksi, saada perusteltu päätös ja hakea muutosta samoin kuin muut oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja hyvän hallinnon takeet turvataan lailla.

Esityksen tavoitteena on summaaristen riita-asioiden käsittelyn tehostaminen käräjäoikeuksissa. Menettelyn tulisi esityksen mukaan mahdollisimman hyvin varmistaa ratkaisujen oikeellisuus ja velallisen oikeusturvan toteutuminen. Tavoitteena on edistää käsittelyn tuloksellisuutta sekä lainkäytön laatua ja oikeusvarmuutta.

Nämä tavoitteet ja ehdotuksen arvioidut vaikutukset kiinnittyvät perustuslain 21 §:n mukaisten perusoikeuksien turvaamiseen. Perustuslakivaliokunta on kiinnittänyt huomiota oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin ja asioiden viivytyksettömään käsittelyyn liittyvien perusoikeuksien merkitykseen oikeusvaltion kulmakivinä (PeVL 14/2016 vp, s. 9, PeVL 29/2014 vp, s. 2).

Haastehakemuksen muoto

Oikeudenkäymiskaaren 5 lukuun lisättäväksi ehdotetun 3 a §:n mukaan oikeushenkilön, elinkeinonharjoittajan, ammattimaista perintätoimintaa harjoittavan luonnollisen henkilön sekä oikeudenkäyntiasiamiehen ja -avustajan on toimitettava summaarisen riita-asian haastehakemus käräjäoikeuteen sähköisesti tietojärjestelmäyhteyden tai asiointiliittymän välityksellä. Muulla tavalla toimitettu haastehakemus jätetään tutkimatta. Haastehakemusta ei kuitenkaan jätetä tutkimatta, jos haastehakemus vaatimuksen tai vaatimuksen perusteiden vuoksi ei ole laadittavissa tietojärjestelmäyhteyden tai asiointiliittymän edellyttämään muotoon.

Säännösehdotusta on esityksen säätämisperusteluissa tarkasteltu paitsi perustuslain 21 §:n kannalta myös perustuslain 6 §:ssä turvatun yhdenvertaisuuden näkökulmasta. Ehdotettua velvollisuutta summaarisen haastehakemuksen tekemiseen sähköisesti voidaan perustuslakivaliokunnan mielestä pitää tavanomaisena ja hyväksyttävänä prosessuaalisena vaatimuksena. Perustuslakivaliokunta ei pidä ehdotettua sääntelyä ongelmallisena sanottujen perusoikeussäännösten kannalta (ks. myös PeVL 35/2010 vp).

Kielelliset oikeudet

Lakiehdotusta tarkastellaan esityksen säätämisperusteluissa myös perustuslain 17 §:ssä turvattujen kielellisten oikeuksien kannalta. Esitykseen sisältyvän asetusluonnoksen mukaan kaksikielisten kuntien summaariset riita-asiat käsiteltäisiin kaksikielisissä käräjäoikeuksissa.

Valiokunnan lausunto PeVL 4/2018 vp

Jokaisen oikeus käyttää tuomioistuimessa ja muussa viranomaisessa asiassaan omaa kieltään, joko suomea tai ruotsia, sekä saada toimituskirjansa tällä kielellä turvataan perustuslain 17 §:n 2 momentin mukaan lailla. Julkisen vallan on saman momentin mukaan huolehdittava maan suomen- ja ruotsinkielisen väestön sivistyksellisistä ja yhteiskunnallisista tarpeista samanlaisten perusteiden mukaan.

Perustuslain 17 §:n 2 momentissa tarkoitettuihin yhteiskunnallisiin tarpeisiin on epäilemättä perusteltua lukea kuuluviksi myös perusoikeutena turvattu oikeusturvan saatavuus ja laatu. Perustuslakivaliokunta on pitänyt merkityksellisenä sitä perusoikeusuudistuksen yhteydessä korostettua näkökohtaa, että kielelliset perusoikeudet edellyttävät paitsi kielten muodollisesti yhdenvertaista kohtelua myös suomen- ja ruotsinkielisen väestön tosiasiallisen tasa-arvon turvaamista muun muassa yhteiskunnallisten palvelujen järjestämisessä (PeVL 12/2017 vp, s. 3, HE 309/1993 vp, s. 65).

Saamelaisilla alkuperäiskansana on perustuslain 17 §:n 3 momentin mukaan oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Saamelaisten oikeudesta käyttää saamen kieltä viranomaisessa säädetään lailla. Perustuslakivaliokunta on käräjäoikeuksien rakenneuudistuksen yhteydessä kiinnittänyt huomiota myös vaikutuksiin saamelaisten kielellisten oikeuksien kannalta (PeVL 12/2017 vp, s. 4).

Hallituksen esityksessä (s. 38—40) on tehty selkoa muun muassa kielellisten oikeuksien toteutumiseen liittyneestä lausuntopalautteesta ja sen huomioon ottamisesta. Perustuslakivaliokunta paisee merkille hyvän lainvalmistelun periaatteiden kannalta myönteisenä seikkana, että esityksen valmistelun aikana sen perustuslainmukaisuuteen liittyvä arvostelu on otettu esityksen jatkovalmistelussa ja viimeistelyssä huomioon (ks. myös PeVL 37/2017 vp, s. 2).

Sääntelyn vaikutukset ja seuranta

Perustuslakivaliokunta on käräjäoikeuksien rakenneuudistuksen yhteydessä (PeVL 12/2017 vp) toistanut käsityksensä siitä, että perusoikeuksien suojaan liittyvien muutosten ja tulevien muiden uudistusten yhteisvaikutus ei saa muodostua kohtuuttomaksi (ks. esim. PeVL 43/2016 vp, s. 4, PeVL 33/2016 vp, s. 6, PeVL 19/2016 vp, s. 2). Samaan asiakokonaisuuteen liittyvien uudistusten toteuttaminen erillisillä lainsäädäntöhankkeilla voi merkitä sitä, että valiokunta joutuu arvioimaan tiettyä esitystä puutteellisten tietojen perusteella eikä voi ottaa arvioinnissaan huomioon eri esitysten kumulatiivisia vaikutuksia (ks. PeVL 43/2016 vp, s. 4, PeVL 60/2014 vp, s. 3/II).

Perustuslakivaliokunta piti tuolloin tarpeellisena seurata tarkoin käräjäoikeusverkoston muuttamisen ja summaaristen asioiden käsittelyä koskevan uudistuksen tosiasiallisia vaikutuksia ja tarvittaessa ryhtyä havaittujen ongelmien korjaamiseen (PeVL 12/2017 vp, s. 4—5). Eduskunta hyväksyi käräjäoikeuksien rakenneuudistusta koskevan lainsäädännön hyväksymisen yhteydessä (HE 270/2016 vp — EV 156/2017 vp) lausuman, jossa se edellyttää hallituksen seuraavan käräjäoikeuksien rakenneuudistuksen ja summaaristen riita-asioiden käsittelyä koskevan uudistuksen vaikutuksia kiinnittäen erityistä huomiota oikeusturvan alueelliseen saatavuuteen, kielellisten oikeuksien toteutumiseen, taloudellisiin vaikutuksiin ja oikeudellisten palvelujen tarjontaan sekä antavan lakivaliokunnalle edellä mainituista seikoista selvityksen vuoden 2022 loppuun mennessä.

Valiokunnan lausunto PeVL 4/2018 vp

Perustuslakivaliokunta pitää lausumassa tarkoitettua seurantaa tärkeänä ja painottaa myös mahdollisesti havaittujen ongelmien korjaamisen merkitystä.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSESITYS

Perustuslakivaliokunta esittää,

että lakiehdotus voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisjärjestyksessä.

Helsingissä 14.3.2018

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Annika Lapintie vas
varapuheenjohtaja Tapani Tölli kesk
jäsen Maria Guzenina sd
jäsen Hannu Hoskonen kesk
jäsen Ilkka Kantola sd
jäsen Kimmo Kivelä sin
jäsen Mia Laiho kok
jäsen Markus Lohi kesk
jäsen Juha Rehula kesk
jäsen Wille Rydman kok
jäsen Ville Skinnari sd
jäsen Matti Torvinen sin
varajäsen Mats Löfström r

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Liisa Vanhala